

Yttrande över betänkandet Hem för barn och unga. För en trygg, säker och meningsfull vår (SOU 2025:84)

Myndigheten för delaktighet (MFD) arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov

Myndighetens synpunkter

MFD välkomnar denna omfattande utredning som kartlagt många av de allvarliga brister som förekommer idag på hem för vård eller boende (HVB). MFD tillstyrker utredningens förslag i sin helhet och bedömer att förslagen kommer att stärka barns och ungas rättigheter samt skapa bättre förutsättningar för en god samhällsvård. MFD lämnar följande synpunkter på ett antal förslag där funktionshinderperspektivet helt saknas eller behöver förtydligas.

Generella synpunkter

MFD ser positivt på att utredningen har uppmärksammat att en stor andel av de barn och unga som placeras i samhällsvård har en neuropsykiatrisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Genom att synliggöra dessa grupper och deras särskilda behov markerar utredningen att samhällsvården inte möter en homogen grupp, utan en grupp med komplexa behov som kräver både specialiserad kunskap och individuellt anpassade insatser.

Genom att framhålla behovet av struktur, förutsägbarhet, pedagogiska anpassningar och trygghet visar utredningen att kvalitet i samhällsvården inte enbart handlar om bemanning och organisering, utan också om kompetens att möta barn med kognitiva svårigheter på ett professionellt och respektfullt sätt.

MFD menar att detta bör vara utgångspunkten för all samhällsvård av barn och unga eftersom brist på kunskap och förståelse för funktionsnedsättningar tidigare har lett till feltolkningar av beteenden, felplaceringar och otillräckligt stöd.

Synpunkter på utvalda avsnitt

7.2 Utformande av verksamhet och enhet

MFD ser positivt på förslagen som innebär att verksamheten ska vara utformad och lämplig för alla de barn och unga som vårdas där utifrån vårdbehov och ålder. MFD anser dock att det saknas krav på att den fysiska miljön i hemmen ska vara tillgänglig både fysiskt, kognitivt och socialt. Detta är centralt för att det ska finnas förutsättningar för barn och unga med funktionsnedsättningar, inte minst de med kognitiva funktionsnedsättningar, att kunna vistas tryggt i hemmen. En miljö som inte är anpassad efter barnets specifika behov och förutsättningar riskerar att skapa otrygghet. För barn och unga med funktionsnedsättning kan det exempelvis handla om särskilda rutiner, anpassade kommunikationssätt och lugna miljöer utan för många intryck.

7.5 Vårdens innehåll

MFD är positiv till förslaget om att vården ska erbjuda insatser som bearbetning av omsorgssvikt, utveckling av färdigheter, stöd för skolgång, stöd för aktiv fritid och tillgång till hälso- och sjukvård. Utredningen är också tydligt med att all vård ska utgå från barnets ålder och behov.

Mot bakgrund av att en majoritet av de barn och unga som placeras i dessa hem har en funktionsnedsättning anser MFD att det också ska framgå att vårdens innehåll och arbetssätt måste utformas utifrån kunskap om och förståelse för barnets eller den unges funktionsnedsättning(ar). Det innebär bland annat att stöd, struktur och kommunikation utformas på ett sätt som gör vården tillgänglig, trygg och meningsfull för barnet eller den unge med funktionsnedsättning.

7.6.1 Föreståndarens och den övriga personalens kompetens

MFD instämmer med utredningen om att kompetensen hos personalen är av central betydelse. En trygg och säker miljö inom barn- och ungdomsvården bygger i hög grad på en tillräcklig, kompetent och närvarande personalgrupp som kan möta de ungas behov av behandling, stöd och trygghet.

Utredningen formulerar dock endast krav om minst en två-årig eftergymnasial utbildning med några olika inriktningar. MFD anser att det måste finnas krav på grundläggande kunskap om funktionsnedsättningar och funktionshinder och hur dessa påverkar barns utveckling, beteende, kommunikation och förmåga att ta till sig stöd. Personalen behöver kunna möta och ge stöd till barn och unga med olika funktionsnedsättningar på ett professionellt, respektfullt och tryggt sätt.

MFD vill också uppmärksamma att många av de barn som placeras på HVB inte bara har en funktionsnedsättning, utan även erfarenheter av trauma, omsorgssvikt eller psykisk ohälsa. Det innebär att deras behov ofta är komplexa och sammansatta och att insatserna måste anpassas utifrån individuella behov.

MFD ser även att det finns behov av mer specifik kompetens inom de olika former av hem som föreslås i utredningen. En av formerna är *Hem för barn och föräldrar*, där yngre barn vårdas tillsammans med sina föräldrar (och eventuellt syskon) under en kortare period för att säkerställa barnets trygghet samtidigt som föräldrarnas omsorgsförmåga utreds och, i vissa fall, ges behandling.

MFD vill uppmärksamma att perspektivet föräldrar med egen funktionsnedsättning saknas här. Föräldrar med egen funktionsnedsättning har ofta sämre levnadsvillkor och upplever större svårigheter i sitt föräldraskap, jämfört med andra föräldrar. Det visar tidigare uppföljningar från MFD, Socialstyrelsen och flera andra myndigheter. Forskning visar också att dessa föräldrar ofta möter stigma, har svårigheter i myndighetskontakter och riskerar att missförstås i sin föräldraförmåga om personal saknar rätt kompetens. Personalens förståelse för föräldrarnas funktionsförutsättningar är därför avgörande för att kunna ge rätt stöd, skapa delaktighet och arbeta familjeorienterat. Detta påverkar både bedömning av föräldraförmåga, planering av insatser, relationsstöd och barnets trygghet i det egna hemmet.

Mot denna bakgrund anser MFD att det bör ställas krav på att personal i dessa verksamheter har kunskap om de särskilda förutsättningar och utmaningar som föräldrar med egna funktionsnedsättningar kan möta i sitt föräldraskap. Utan sådan kompetens finns en risk att dessa familjer inte får likvärdigt stöd och att barnets rätt till en trygg, säker och meningsfull vård inte säkerställs.

9.7 Befogenheter för socialnämnden

MFD instämmer med utredningen om att det kan behövas särskilda befogenheter för att kunna hantera olika risker kopplade till rymningar, narkotika, vapen eller annan farlig påverkan samt för att säkerställa ordning och trygghet.

MFD vill samtidigt uppmärksamma att vissa begränsningar kan vara särskilt svåra för barn och unga med funktionsnedsättning. Det gäller till exempel begränsningar av användning av telefon och dator. För barn och unga med funktionsnedsättning kan dessa vara viktiga hjälpmedel/verktyg för kommunikation, struktur, tillgänglighet och känsla av social tillhörighet. Att förlora den kan innebära att barnet i praktiken berövas ett hjälpmedel och sitt enda sätt att hålla kontakt med familj, vänner och trygga sammanhang. Även visitationer och omhändertagande av föremål kan upplevas som särskilt påfrestande för barn och unga med funktionsnedsättning.

Därför anser MFD att alla former av begränsningar alltid måste prövas utifrån barnets bästa och bedömas i ljuset av barnets funktionsnedsättning och individuella behov. Det är också av stor vikt att dessa befogenheter aldrig missbrukas eller används som bestraffning.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har generaldirektör Malin Ekman Aldén (beslutande), avdelningschef Annika Streiler och utredare Brita Törnell (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

[elektroniskt underskriven]

Malin Ekman Aldén